

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

ZGODBE, KI JIH PIŠEJO LASJE **Spreminjanje ženskih pričesk v 20. stoletju**

Gibanje znanost mladini
Raziskovalna naloga s področja etnologije

Avtorici: **Tara Kankaraš, Anja Rudof, 9. C**

Mentorica: **Vilma Vrtačnik Merčun**, prof. geogr. in soc.

Domžale, marec 2013

KAZALO

	<i>Stran</i>
Povzetek	3
Zahvala	3
1 Uvod: cilji raziskave, metode dela, hipoteze	4
2 Teoretičen del	5
3 Pogovori s frizerkami in frizerjem	8
4 Spreminjanje ženskih pričesk v 20. stoletju	15
5 Preverjanje hipotez in ugotovitve	21
6 Zaključek	22
7 Literatura in viri	23

Slike na naslovni strani:

- <http://www.frizure.si/kratke-frizure-hit-tega-leta/>, november 2012.
- <http://www.frizure.si/dolge-frizure/>, november 2012.
- <http://www.frizure.si/zenske-svecane-frizure/>, november 2012.
- <http://www.frizure.si/moderne-frizure-za-zenske/>, november 2012.

POVZETEK

Zanimalo naju je, kako so se ženske pričeske in postopki friziranja spreminjali v 20. stoletju na območju Slovenije. Najin slikovni vir so bile stare fotografije, predvsem pa slovenske ženske revije. Pogovorili sva se s petimi frizerji z območja Domžal in Mengša. Ugotovili sva, da so ženske v začetku 20. stoletja nosile dolge lase, spete v kito, ki so jo zvile in pripele na temenu. Mlajše ženske so v kite vpletale trakove, starejše pa so pričesko pokrile z ruto. Revije iz začetka 20. stoletja so hitreje sledile evropski modi. Prikazovale so že krajše pričeske, ki so bile rahlo nakodrane po vsej glavi ali samo ob sencih. Uveljavljati se je začel »frufu«, ravno postriženi lasje nad očmi. Po drugi svetovni vojni so imele ženske večinoma srednje dolge, rahlo nakodrane pričeske. Nekaterе ženske so nosile kratke fantovske frizure. V šestdesetih letih so bile moderne ženske bubi frizure. To so bile pričeske s kratkimi lasmi zadaj in daljšimi na temenu glave, kjer so bili natupirani tako, da so pričeske dobile večji volumen. Poleg teh so ženske nosile tudi paž frizure (ravno pristriženi lasje nad rameni) s frufujem ali dolge, rahlo valovite, a močno tupirane frizure. V osemdesetih letih so se v večji meri uveljavile pričeske s krajšimi lasmi po glavi, spodaj pa z dolgimi prameni, s frufujem ali prečo. Še vedno so bile moderne rahlo nakodrane pričeske z večjim volumnom, ki so jih frizerke dosegle s trajno ondulacijo in fenanjem. V devetdesetih letih so ženske pričeske izgubile volumen, saj se je trajna ondulacija začela opuščati. Vedno pogostejše je bilo barvanje las (tudi z rdečo barvo), nekaj časa so bila moderna blond pramena. Moderne so postale pričeske, pri katerih lasje prosto padajo, če so ravni ali dolgi, obliko pa jim daje način striženja. V zadnjem obdobju je za vse dolžine las značilno asimetrično striženje. Za srednje dolge pričeske je spet moderna paž frizura, spet je moden frufu. Dolge pričeske so lahko ravne ali pa z dolgimi valovitimi kodri.

V 20. stoletju so se spreminjali tudi postopki za kodranje las. Sprva so frizerke navijale lase na kovinske navijalke, ki so bile povezane z električnimi žicami in so lase grele (to so imenovali železna trajna ondulacija). V osemdesetih letih se je uveljavila hladna trajna ondulacija na osnovi kemičnih preparatov. Ko so se v devetdesetih letih ženske začele pogostejše barvati, se trajna ondulacija začela opuščati. Frizerski preparati ostajajo še danes v enaki funkciji kot pred desetletji, izboljšuje pa se njihova kvaliteta, ki je do lasišča in las vedno bolj prijazna. Kodranje las je danes hitrejše in lažje s kodralniki, ravnanje las pa z likalniki za lase. Pričeske se danes izbirajo glede obliko obraza in osebnost, ki ji ustreza določen stil pričeske.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se profesorici Romani Marolt s Srednje frizerske šole v Ljubljani, ki nama je zelo pomagala z literaturo in frizerskimi revijami. Hvala tudi frizerkam in frizerju, ki so z odgovarjati na najina vprašanja, čeprav sva jih motili sredi dela. Predvsem pa se zahvaljujemo mentorici Vilmi Vrtačnik Merčun, ker brez nje ta raziskovalna naloga ne bi uspela.

1 UVOD

Pričeske so za zunanji izgled vsakega posameznika zelo pomembne. Zanimalo naju je, kako so se ženske pričeske v preteklosti spreminjale in kakšne pričeske so moderne danes, ali so se spremenili tudi postopki friziranja. Zato sva se odločili, da raziščeva spreminjanje pričesk v 20. stoletju do danes. Obdobje je zelo dolgo, vendar sva predvidevali, da se pričeske niso preveč hitro spreminjale, pa tudi postopki friziranja ne. Z raziskovanjem sva potešili vso svojo radovednost in ugotovili, da spreminjanje pričesk ni bilo tako zapleteno, kot se nama je sprva zdelo.

3.1 OPREDELITEV PROBLEMA – RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Za cilj raziskovanja sva si zastavili naslednja vprašanja:

Moda:

- Kako se je spreminjala moda ženskih pričesk v 20. stoletju? Kakšna je trenutna moda? Kakšni so trenutni modni trendi?

Načini in postopki friziranja:

- Kako so se spreminjali postopki friziranja? Kakšne izdelke so frizerke uporabljale (šamponi, utrjevalci, preparati, barve)?

Zanimale so naju ženske pričeske na območju Slovenije, ki so bile ohranjene na starih fotografijah in v slovenskih ženskih modnih revijah. Zavedava pa se, da je bila modna pričeska v določenem obdobju posledica vpliva zahodnoevropskih modnih središč, ki je z manjšim časovnim zamikom prihajal tudi v naše kraje.

3.2 HIPOTEZE – NAJINA PREDVIDEVANJA PRED ZAČETKOM RAZISKOVANJA

Moda:

Ženske so imele v začetku 20. stoletja dolge pričeske, nato pa kratke. Trenutna moda je zelo raznolika.

Načini in postopki friziranja:

Sprva so uporabljali kovinske navijalke za kodranje las, danes pa uporabljajo kodralnike. Frizerke uporabljajo šampone, utrjevalce za lase, lak za lase, balzam za lase, barve in želeje. Tako je bilo že v preteklosti, izboljšuje se samo kvaliteta teh preparatov.

3.3 METODE DELA

Najprej sva pripravili delovni načrt, nato je najino delo potekalo po naslednjem zaporedju:

- iskanje strokovne literature na spletu,
- obisk Srednje frizerske šole v Ljubljani,
- preiskovanje starejših modnih in današnjih frizerskih revij in ugotavljanje značilnih pričesk,
- pogovori s frizerkami v okoliških frizerskih salonih,
- pregled in obdelava podatkov,
- dokončanje raziskovalne naloge.

2 TEORETIČNI DEL

Pojem pričesk in zgodovinski razvoj na kratko pojasnjuje *Slovenski etnološki leksikon (SEL)* takole: »Pričeska je urejanje in urejenost las. Pred 14. stoletjem so bili pri moških lasje zmerno dolgi, v 14. stoletju so se skrajšali, pri ženskah so prosto padali ali so bili spleteni v kite. Kite so iz treh ali več pramenov spleteni lasje. Dolge lase so ženske na vsem slovenskem ozemlju spletale v eno ali dve kiti vsaj v 18. stoletju. Neporočena dekleta so prosto padajoče kite krasile z vpletenimi trakovi, poročene žene so kite pritrdile ob glavo in se pokrile s pokrivalom. Spletanje las v kite je bilo pogostno med kmeticami še pred drugo svetovno vojno, ko so se postopno uveljavljale kratke pričeske. Meščanke in plemkinje so poznale poleg kit vrsto drugačnih načinov za urejanje las. Kite so bile po drugi svetovni vojni pričeska deklic, kakor tudi starejših kmečkih žensk.¹ /.../«

O tem, kako so se spreminjale pričeske skozi stoletja, piše SEL takole: »Španska moda je v 16. stoletju pri moških lase skrajšala, ženskam pa jih je vzvalovila. Od srede 17. do začetka 19. stoletja so moški iz višjih družbenih plasti nosili lasulje, ženske pa visoko nakodrane lase. V 19. stoletju so moški nosili srednje dolge lase, sčasoma tudi krajše, ženske pa sprva po antičnem zgledu krajše, nato daljše lase, te so okoli 1900 rahlo kodrale. V 20. letih 20. stoletja so meščanke pretrgale stoletno tradicijo dolgih las in začele posnemati kratke moške pričeske, sprva v obliki gladke deške, bubi frizure, proti koncu istega desetletja so pristrižene lase tudi umetno kodrale (trajna ondulacija). Modi kratkih las so drugi mestni prebivalci sledili z zamudo desetletja ali več, kmečki še pozneje, vendar so raznovrstne kratke pričeske ostale bolj ali manj v modi. Moški so v 20. stoletju povečini nosili krajše lase do 60. let, odlej v nekaterih obdobjih številni tudi dolge (preča). Česanje na prečo je bilo izrazito zlasti v 19. in 20. stoletju za moške in ženske v mestnem in kmečkem okolju, vendar ponekod tudi pred tem ni bilo neznano.²«

Med novimi pojmi, ki sva jih srečali v povezavi s pričeskami, je tudi trajna ondulacija. To je »je vrsta postopkov za umetno kodranje las, obstojnejša in dolgotrajnejša kodrasta pričeska. Najstarejši način izvira iz leta 1870, splošneje se je razširil z modo kratkih las od 20. let 20. stoletja, tudi vodna in električna trajna ondulacija, po drugi svetovni vojni pa trajna ondulacija s kemičnimi preparati.«³

EVROPSKA MODA ŽENSKIH PRIČESK V 20. STOLETJU

Zgodovino mode ženskih pričesk opisuje Romana Marolt v reviji Salon, zapis o tem pa je mogoče najti tudi na spletni strani Srednje frizerske šole v Ljubljani v poglavju *Frizerstvo skozi čas*⁴. Na osnovi teh dveh prispevkov sva oblikovali pregled evropske in ameriške mode ženskih pričesk v prvi polovici 20. stoletja, vse tja do šestdesetih let.

Kako so izgledale ženske pričeske konec 19. in v začetku 20. stoletja, nam pojasnjujejo risbe ameriškega ilustratorja **Charlesa Dana Gibsona**. »Na vitkih, dolgih vratovih jim je risal mehke, razigrane pričeske, spete na vrhu glave, s kodri, ki so ušli urejenosti, zato so

¹ Slovenski etnološki leksikon, uredil Angelos Baš, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004, str. 209, 636.

² Slovenski etnološki leksikon, uredil Angelos Baš, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004, str. 473.

³ Slovenski etnološki leksikon, uredil Angelos Baš, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004, str. 636.

⁴ <http://www.frizerska.si/>, 16. 2. 2013.

obrazi mehki, erotični in mladostni. S temi ilustracijami se je sprožila prava modna obsedenost s tovrstnimi pričeskami, ki so jih poimenovali po dekletih iz ilustracij – **gibson girl pričeske**.⁵

Gibson girls na plaži, <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#19-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-neoklasicizma.-bidermajerja.-romantike-in-realizma-1780-1880>, 14. 3. 2013.

Irene Castle, <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-razcveta-frizerstva.-novih-znanstvenih-odkritij-in-dru%C5%BEbenih-sprememb-1900-%E2%80%93-1920>, 16. 2. 2013.

Obdobje od 1900 do 1920

Sprva so ženske v tem obdobju še vedno nosile bujne pričeske po vzoru »gibson girls«. Velik preobrat se je zgodil leta 1910, ko se začne širiti nov trend gladkih paževskih pričesk brez pretiranega volumna. Najprej so takšne pričeske nosile mlajše ženske, umetnice in intelektualke. »Leta 1913 je temu vzoru sledila zvezda nemega filma in plesalka **Irene Castle**. Znana je bila po zelo energičnem plesu, zato si je želela pričesko, ki bi ji omogočala svobodo gibanja, saj so ji pri njeni stari pričeski med plesom ves čas padale lasnice. Pričeska je kmalu dobila tudi svoje popularno ime – **Castle bob**. Bob je prva izvedba oblike, ki jo nosimo še danes, čisto preprosto topo, ravno striženje, ki je oblikovalo ravno linijo pričeske v višini spodnjega dela ušesa.«⁶ Kratka ženska pričeska je v tistem času imela tudi simbolni pomen, saj je simbolizirala osvobojenost žensk izpod tradicionalne prevlade moških.

Obdobje od 1920 do 1930

V tem obdobju se ženske bob frizure uveljavijo med vse sloje. Kratke ženske pričeske postanejo v tem obdobju množičen fenomen. Ta modni trend je pospešil razvoj poklica ženskega frizerja, saj ni več zadostovalo topo striženje na suhe lase, ampak je oblikovanje ženskih pričesk zahtevalo veščine oblikovanja in nova tehnološka znanja. Potrebna so bila znanja za trajno ondulacijo. Aparat za trajno kodranje las je že leta 1872 izumil Michael Marcel Grateu, predstavil pa ga je šele leta 1909 Ludvig Nessler. »Aparat je bil zasnovan na principu močenja las z alkalno raztopino, nato pa je bilo potrebno lase naviti okrog bakrenih navijalcev, ki so se segreli z elektriko. Trajna ondulacija je kratko pričesko naredila še bolj zanimivo, hkrati pa je ponudila tudi povečanje prometa v frizerskih salonih. Ženske so si morale vsaj enkrat na pol leta narediti trajno, nato pa svojo pričesko vzdrževati z navijanjem in rednim striženjem v salonu, kar je povzročilo razcvet frizerske dejavnosti.«⁷

⁵ <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#19-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-neoklasicizma.-bidermajerja.-romantike-in-realizma-1780-1880>, 16. 2. 2013.

⁶ Romana Marolt: Zgodbe, ki jih skozi čas pišejo lasje, 4. del, Salon, november 2012, str. 50.

⁷ Romana Marolt: Zgodbe, ki jih skozi čas pišejo lasje, 4. del, Salon, november 2012, str. 51.

Proti koncu dvajsetih let je postala moderna gladka paževska pričeska, ki jo je nosila igralka črno-belega filma **Louise Brooks**.

Gladka paževska pričeska, Loise Brooks,
<http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-razcveta-frizerstva--novih-znanstvenih-odkritij-in-dru%C5%BEbenih-sprememb-1900-%E2%80%93-1920>, 16. 2. 2013.

Jean Harlow, <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-1920-%E2%80%93-1930>, 16. 2. 2013.

Obdobje od 1930 do 1950

V zgodnjih tridesetih letih 20. stoletja je znani francoski frizer, po rodu Poljak, Antoine de Paris, postal prvi svetovno znani frizerski zvezdnik na Peti aveniji v New Yorku. Bil je eden prvih frizerjev, ki je svoje stranke spreminjal v božanske blondinke ali pa jim je naredil vsaj blond pramene. Modna in lepotna ikona tega obdobja je bila ameriška igralka **Jean Harlow**, ki je nosila zelo svetlo blond, skoraj platinasto barvo las.

V štiridesetih letih so ženske nosile lase navite in počesane v role na zadnjem delu glave, sprednji del pa je bil mehko zaokrožen in valovit. Vojno obdobje je bil čas racionalnosti in praktičnosti, zato so si pričeske pogosto zavarovale z mrežico ali zadnji del glave pokrile z ruto, po vzoru kmečkih pričesk.

Obdobje od 1950 do 1960

Vzor najbolj zaželenih ženskih pričesk v petdesetih letih je bila pričeska angleške **kraljice Elizabete II** na kronanju leta 1952. Njena veličastna kraljevska oprava in lepo oblikovana pričeska z značilno mehko oblikovano linijo na čelu je povzročila pravi modni boom.

Grace Kelly, <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-1950-%E2%80%93-1960>, 16. 2. 2013.

Kraljica Elizabeta II na dan svojega kronanja (6. 2. 1952), <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-1930-%E2%80%93-1950>, 16. 2. 2013.

Prodaja barv za lase je v šestdesetih letih skokovito porasla. Francoska frizerska zvezda je postal Alexandre de Paris, ki je začel poudarjati osebnost stranke in s tem sprožil premik v konceptu oblikovanja pričesk. Tudi v petdesetih letih so bile nosilke mode filmske zvezde, kot npr. **Grace Kelly**, Marlene Dietrich, Marilyn Monroe, Katharine Hepburn, Elizabeth Taylor in druge.⁸

Poznavanje zgodovine ženskega frizerstva je bila za naju osnova za razumevanje spreminjanja ženskih pričesk v 20. stoletju.

3 POGOVORI S FRIZERKAMI IN FRIZERJEM

Da bi pridobili vpogled v spreminjanje ženskih pričesk in načinov friziranja, sva obiskali pet frizerskih salonov, kjer sva se pogovorili s frizerkami in frizerji. Žal nekateri frizerji niso imeli časa, da bi se poglobili v pogovor z nama. Ne glede na to pa sva s temi pogovori pridobili veliko znanja o frizerski praksi. Vsi pogovori s frizerkami in frizerji so bili opravljeni v februarju 2013.

a) FRIZER MATEVŽ MAJCEN, Frizerski studio Snip Snap, frizer od leta 2008.

Kako so se spreminjale ženske pričeske, odkar opravljate ta poklic?

Spreminjajo se iz bolj zahtevnih v lažje. Prej so bile bolj značilne trajne frizure, sedaj navadne.

Kako so se spreminjali postopki friziranja?

Vse se je postopoma spreminjalo.

b) JANJA LAČNIK IGRIŠEVIČ, Frizerski studio Čopek, frizerka od leta 1996:

Kako so se spreminjale ženske pričeske, odkar opravljate ta poklic?

Ženske frizure se v tem času niso drastično spremenile. Kvečjemu se je spremenil stil, ki je danes dosti bolj lagoden. Nič več ni strogih polnih frizur, ampak so bolj sproščene, bolj naravne. Predvsem je poudarek na naravni frizuri.

Kako pa so se spreminjali postopki friziranja?

Tudi postopki friziranja se v tem času niso kaj dosti spremenili. Vse se je uporabljalo že v preteklosti. Ravno tako se kodra kot nekoč, samo da se kodra malo drugače. Veliko se uporablja likalnik, figaro, ker je z njim kodranje dosti hitrejše, posebno še za dolgaske,

⁸ Povzeto po prispevku Romane Marolt: Zgodbe, ki jih skozi čas pišejo lasje, 4. del, Salon, november 2012, str. 52.

za dolge bolj sproščene kodre. Načeloma pa klasično navijanje še vedno ostaja zakoreninjeno pri starejših gospah, čeprav čedalje manj. Tudi trajnega kodranja je čedalje manj.

c) FRIZERKA SANDRA, Frizerski studio Simpl, frizerka približno 10 let.

Kako so se spreminjale ženske pričeske, odkar opravljate ta poklic?

Ženske frizure se konstantno vsako leto spreminjajo. Včasih se spreminjajo že po sezonskih obdobjih.

Kako so se spreminjali postopki friziranja?

Zdaj gre vse zelo hitro. Od frizerja samega pa je odvisno, koliko sprejema novosti, ali ga zanimajo ali ne. Če imajo frizerji za to interes, se vse spreminja hitreje, če interesa nimajo, so spremembe počasneje.

d) FRIZERKA LIDIJA ŠAJT, Frizerski studio Lili, frizerka od leta 1983 (30 let).

Kako so se spreminjale ženske pričeske, odkar opravljate ta poklic?

Spremembe so, ampak vedno se vračajo na eno in isto. Vse, kar je bilo že pred dvajsetimi leti, recimo irokeze, se je ponovilo. Ko sem bila v vajinih letih, so bile irokeze moderne. Moda se v bistvu ne spreminja, ampak se vrača. Razlike so samo v odtenkih barv, več materiala imamo na razpolago in več različnih odtenkov lahko naredimo. Asimetrične frizure smo delali že leta 1983, brili ženske na eni strani, vse je že enkrat bilo. Pisali smo po glavi: moške postrižeš po glavi, potem pa jim narediš pajkove mreže.

Kako so se spremenili postopki friziranja?

Danes imamo boljše lake za lase, boljše materiale, vse pa je ostalo tako, kot je bilo. Sedaj uporabljamo kodralnike, nekoč smo dekleta za maturantski ples navili na navijalke. Nekoč smo morali zelo fenati pričesko ali razčesavati, da je bila ravna, danes je olajšanje, ravnanje las pa je olajšano z likalniki za lase.

Kako pa se spreminja moda oziroma kaj se vrača?

V frizerske salone smo dobili rdečo, rumeno in oranžno barvo za lase. Sina sem nekoč ostrigla na gobico. Sedaj gobice spet prihajajo nazaj v modo, ženske jih že nosijo, tudi zabrite so v špico. Sinu sem takrat naredila pramena, pa sem bila potem klicana v šolo, da se delam norca. Povedala sem jim, da sem frizerka in da sem preizkusila barve na svojem sinu. Povedala sem jim, da je takšna frizura v Londonu, na londonskih ulicah, super moderna, k nam pa šele prihaja. Čez 14 dni je bilo pol Ljubljane tako sfrizirane. Tako se začne moda. Eden mora biti pogumen, da je tisti prvi in gre drugačen na ulico. Potem ga drugi zagledajo in si želijo biti ravno takšni kot on in tako nekaj postane moderno. Najbolj se je čez vsa obdobja friziranja obdržala paž pričeska. To je edina pričeska, ki se je obdržala od takrat, ko se je ženska prvič na kratko ostrigla, pa do danes. V preteklosti smo imeli afriške kodre, »afro-look« smo rekli. Stranka je vzela vilico, da si je z njo razčesala kodre. Če se danes spet pojavijo, to ni nič novega. Vse je staro, že videno. Res bi si želela, da bi nekdo naredil nekaj novega. Ampak kaj pa lahko še naredimo? Zdi se, kakor da je vse že bilo izmišljeno. Pri modi pričesk je tako, da pride in gre, pa spet pride in gre. Enkrat ženskam samo fenamo lase, drugič jim jih samo

navijamo, odvisno od mode, ki se vrti v krogu. Včasih moje frizerske pripravnice rečejo, zakaj naj se učijo navijanja, če tega ne bodo potrebovale. Odgovorim jim, da tega ne morejo reči, ker se moda vrti v sklenjenem krogu. Neko obdobje je moderno to, potem drugo, pa spet prvo in tako naprej.

Ali so pričeske pomembne za ženske?

Lasje so zelo pomemben okras ženske, to si zapomnite. Sploh sedaj, ko imate dolge lase. Vem, da si jih boste hotele čez leto ali dve postriči, da bi izgledale bolj odrasle, da bi bile bolj moderne. Zavedajte se, da so pri ženski največji okras lasje že od nekdaj. Če bo ženska imela lepe lase, se bo vsak moški, mlad ali star, obrnil za njo. Lahko je dekle še takšna lepotica, a če bo imela kratke lase, tega ljudje sploh ne bodo opazili. Če pa bo imela lepe dolge lase, se bo marsikdo obrnil za njo. To si za vedno zapomnite.

e) FRIZERKA VIDA, Frizerski studio 9, Mengeš, frizerka od leta 1983 (30 let).

Opažamo, da so danes moderne zelo različne pričeske: retro frizure, britje, nesorazmerje itd. Ali se strinjate s tem?

Ja, res je, vse to je že bilo v preteklosti. Mogoče ni bilo britje tako drastično, a je bilo.

Ali so za posamezna obdobja 20. stoletja značilne določene pričeske?

V osemdesetih letih, odkar sem v tem poslu, je bila moderna trajna ondulacija za vse, za mlade in stare. »Mini val« smo rekli, kar je pomenilo rahlo valovito pričesko. Takrat smo začeli frizirati »fen frizure«. Če je bila trajna močna, bolj na drobno skodrana, si lase kar težko sfenal. Kar nekaj časa je trajalo, da smo s krtačo dosegli rahle kodre. Nekaj časa je bil hit »afro-look«, drobno skodrana frizura, ki smo jo dobili, če smo trajno skodrane lase sušili naravno. Potem pa smo s trajno ondulacijo skodrane lase začeli fenati. Trajna je bila zelo pogosta in aktualna do devetdesetih let. Kasneje je bil vedno večji poudarek na striženju, na obliki, ki smo dobili s striženjem. Oblike nismo več naredili s fenom kot v osemdesetih letih, ampak s striženjem las. Postrizene lase smo samo malo »razpihali« z rokami, ne več s krtačo, da smo dobili naravno pričesko.

Po drugi svetovni vojni, kakor piše ga. Marolt, je bila moderna frizura kraljice Elizabete II, rahlo valovita kratka pričeska. Sledilo hipijevsko obdobje v šestdesetih letih, ko so starejše ženske še nosile frizure kraljice Elizabete. Kakšne frizure pa so bile takrat moderne za mlajše ženske?

- Takoj po vojni so imele ženske pri nas večinoma še dolge lase, spete v kito, razen mestnih gospa. Potem so se uveljavile **bubi kratke frizure**. Spodnji del smo strigle bolj po moško, zgoraj pa so bili lasje daljši in natupirani.
- Ko se je začelo hipijevsko obdobje, so imeli mladi večinoma dolge pričeske. Vedno so frizure in modo krojili slavni glasbeniki in filmske zvezde, kakor je deloma še danes, npr. moški so posnemali nogometaša Beckhama. Slavne osebe pospešijo posnemanje modnih frizur.
- V zadnjih desetih ali petnajstih letih pa nobena moda ne pride več v prevlado. Likanje se je uveljavilo v zadnjih desetih letih. Nekoč je bila moda bolj splošna za vse. Takrat se ljudje niso tako hitro pomikali po svetu, ni bilo informacij preko spleta itd., zato je prišlo k nam vse z zamikom, a je veljalo določeno obdobje. Zdaj pa tega ni več.

- Danes je moderno praktično vse. Ne doseže se, da bi samo ena barva dominirala. V delu devetdesetih let smo vsi mladi imeli blond pramena, če nam je to pristajalo ali ne. Nihče se ni ukvarjal s posameznikom. Danes pa frizuro oblikujemo glede na to, ali pristaja obrazu, tenu kože, stilu in osebnosti. Danes težimo k temu, da iz človeka naredimo celoto. Nekoč pa se je zdelo, da »štancamo«. Vse smo frizirali na enak način. Zaradi tega je bil frizerski poklic kar malo zapostavljen.

Ali so za devetdeseta leta značilni še kakšni posebni stili pričesk?

V devetdesetih se je začela opuščati trajna ondulacija, poudarek je bil (s frizerske plati) na striženju. Frizura je postala odvisna od kvalitete striženja. Spomnim se, da smo med leti 1985, 1987, proti 1990, tudi moškim delali trajne. Jaz sem jo delala možu in njegovemu kolegu kar nekaj let, potem so moški to opustili.

Zasledili sva izraz »železna trajna«. Kakšna trajna je bila to?

To so bile prve trajne (ondulacije) po drugi svetovni vojni, pa še v sedemdesetih letih. Jaz sem bila na frizerski šoli leta 1980 in takrat je že bila hladna trajna. Železna trajna pa je bila pred tem in je bila narejena tako, da so lase navili na železne navijalke, te pa so bile povezane z žičkami, ki so lase grele. Lasje so bili zasmojeni, rado je tudi kaj opeklo. Na frizerski šoli je aparatura za železne trajne razstavljena v vitrini. Aparaturo so priklopili na električno energijo. Grelci so tako močno segreli lase, da so se trajno skodrale. Sedaj na tak način lase likamo, le da so grelnice plošče lasem bolj prijazne. Z železno trajno so gladke lase skodrali, potem pa so jih navijali. Kodri so ostali, tudi če so si ženske umile lase. Trajna ondulacija pomeni ravno to, da kodri ostanejo, ko lase umiješ. Vodna ondulacija pa pomeni, da je z umivanjem kodrov konec.

Kako se pa dela vodna ondulacija?

Pri vodni ondulaciji lase samo navijemo in jih (pod havbo) posušimo ter počesemo. Kodri počasi popustijo. Pri vodni ondulaciji skodrana pričeska obstane, če imaš podlago, en teden oziroma odvisno od las. Trajna (ondulacija) je bila in ostaja, razen v času afro-looka, podlaga za fen frizuro. Trajno skodrani lasje pa niso enaki naravno skodranim lasem. Narave še tako dober frizer ne more nadomestiti. Hladno trajno sedaj delamo s kemikalijami. Ker je po letu 1990 prišlo v modo barvanje las, se je trajna začela opuščati. Ženske so bile na začetku pobarvane le v naravnih tonih: rjavo, črno, vmesnih barv ni bilo. Danes pa je vse to lepo in normalno. V osemdesetih letih rdeče barve še ni bilo. Če je takrat rdečelaska hodila po cesti, je bilo to drzno. Večina žensk je bila blond, v modo pa so takrat prišli blond prameni. Čeprav sem čr nolaska, sem bila enkrat čisto blond, a se to ni obneslo. Pramene smo delali tako, da smo lase vleкли skozi plastično kapo, alufolije za barvanje las takrat še nismo uporabljali. Po devetdesetih prevlada žensko barvanje las. Sivina pri ženskah ni zaželena. Še danes je poudarek na barvanju. Nekajkrat se je poskušalo, da bi se spet uveljavili kodri. Če pogledamo večerne pričeske, so pogosto skodrane, ker kodri naredijo neko mehkobo, mogoče že sprememba iz ravnih las v nakodrane deluje slavnostno. A trajna ondulacija se ne more več splošno uveljaviti, čeprav to poskušajo, ker lasje težko prenesejo dvojno prepariranje. Sedaj je že kar nekaj let moderno barvanje, temu se nočemo več odpovedati.

Ali pri striženju opazate več kratkih, srednje dolgih ali dolgih pričesk?

Mlade ženske so pogostejše dolgolase. Zaprisežene dolgolasko ostajajo dolgolasko. Z leti pa imajo ženske večinoma krajše lase. V šali pravijo: »Leta grejo gor, lasje pa dol.« Nekaterim bodo dolgi lasje pristajali ne glede na leta. Kratka frizura pa lahko poteze

mehča, sodi k obrazu. S kratkimi pričeskami se poteze obraza lahko polepša. Trenutno je moderna asimetrija, pri dolgih in pri kratih. Ampak vse je odvisno od tega, kdo takšno pričesko zna nositi. Če jo stranke nosijo ponosno, potem izgleda dobro. Če pa ne, jo kaj hitro spremenijo. Če se ne počutiš res dobro s svojo pričesko, je ne nosiš dolgo.

Ali so polne frizure spet moderne?

Kodri so moderni, a nič več z nekdanjim velikim volumnom. Kodri so se pri mladih vseeno malo bolj uveljavili, ker se danes delajo s kodralniki. Če bi jih delali klasično, bi bili lasje naviti do glave kot nekoč, taka frizura dobi volumen, tega pa mladi zdaj nočejo. Pri ravnih pričeskah je ponekod zaželen volumen. Ni pa tako zelo narejenih frizur kot nekoč, čeprav je malo volumna. Vse je odvisno od strukture las, ki jo nekdo ima. Pomembno je, da se posameznik najde, da ima svoj stil. Pričeske se res menjajo. Bilo je obdobje, ko so fantje in dekleta nosili irokeze, vsi so imeli grebenčke sredi glave. Nekaj časa so se fantje pobrili tako, da so imeli samo na sredi glave še malo las, okrog pa so bili čisto pobriti. Pride takšna moda. Do leta 1990 so moški imeli (še iz hipijevskih časov) v glavnem daljše lase, ne dolge, ampak daljše. Ko sem se začela učiti, pa še leta 1985 in kasneje, se moški niso pustili striči z brivnikom, mladi sploh ne. Moj oče, ki je sedaj star 86 let, se nikoli ni pustil striči tako. Samo za moje šolsko »ekstra klasično striženje« je prišel na frizersko šolo za moj model, a nikoli ni bil zadovoljen s tisto frizuro. Sedaj se spet pojavljajo malo daljše moške pričeske, večinoma pa so še kratke. Verjetno je tako zaradi udobnosti moških. Današnji slog življenja poudarja rekreacijo in gibanje, zato je primerneje imeti kratke lase, da pri športu niso vsi premočeni.

Kakšne barve las so danes moderne?

Barvanje je prineslo svoje trende. Nekaj časa je bilo moderno, da so imele ženske dvojno barvo, npr. svetlo barvo s temno obrobo. Še vedno se delajo prameni. Trenutno je tako, da je vse odvisno od tega, iz katerega dela sveta pride kakšen svetovno znan frizer. Eni poudarjajo drastične reze in raznobarvnost, drugi spet blago, nežno prehajanje barvnih nians. Recimo zadnjič, ko smo imeli frizerji seminar, je nek italijanski frizer posvetil samo konice las. Na srečanju frizerjev »London po Londonu« v Ljubljani nisem bila, ker sem bila en mesec prej na seminarju v Belgiji, v januarju pa smo imeli še en seminar. Velikokrat se udeležujem seminarjev, ki jih prirejajo firme, s katerimi sodelujem. Vedno je kakšna novost v materialu in predstavijo nam informacije v zvezi z uporabo novih materialov. Preparati za hladno trajno se stalno izboljšujejo, čeprav ostaja postopek podoben, kot je bil. Na kvaliteti kemikalij veliko delajo, razvijajo preparate, ki niso karcinogeni in alergijski, ki so koži in lasem bolj prijazni. To je pomembno tudi za nas, frizerje, ki smo cele dneve v teh vonjavah in stalno delamo s temi kemikalijami. Meni »gre v nos« to, da imajo v Grčiji frizerke krajšo delovno dobo zaradi delovnih pogojev. Če imaš srečo in nisi zelo občutljiv, je vse v redu. Raziskave so pokazale, da npr. fen zelo seva, precej bolj kot mobilni telefon. Za nekoga, ki fen uporablja enkrat do dvakrat na teden, to ni pomembno, za nas, frizerje, pa je drugače, saj smo stalno v stiku z njim. A se nimamo časa ukvarjati s tem, ker poteka boj za preživetje in smo veseli, da sploh imamo delo.

Rdeči lasje, revija Moji lasje, št. 13, oktober – december 2012, str. 79.

Kakšne stile imajo vaše stranke?

Z izrazitimi stili pa je tako. Vedno prinesejo modo in jo najprej prevzamejo mladi ljudje. Mladi so drzni, z leti pa se vsak človek malo umirja. Mladega človeka nihče preveč ne obsoja, če je drzen, ampak se le zdi, da živi svojo mladost. Mislim, da se pri starejših moda in novi stili težje uveljavljajo. Za nas, frizerje, pa je bolj zanimivo, da ni potrebno več »štancati«. Vsakega človeka, ki ga sprejmeš v salonu, obravnavaš individualno ter ga skušaš kar najbolje urediti. Npr. naravno skodrano dekle poskušam prepričati, naj takšna tudi ostane, da je dobro, da je drugačna. Nekdo, ki ima ravne lase, si takšnih kodrov ne bi mogel privoščiti. Vedno bi radi nekaj, česar nimamo. Prihaja kar nekaj mladih deklet, pri katerih vidim, da jim je všeč, da so drugačne, da sprejemajo svoje kodrčke. Nekatere dolgolaskeske pa hočejo, da jim lase nakodram, ker doma same to težje naredijo. Urejenost žensk je danes večja, kot je bila nekoč. Ženske so v službah, imajo svoj denar in prav je, da nekaj naredijo zase, da niso več odvisne od partnerjev, pa tudi cela družina zaradi njih bolje shaja.

Zahvaljujeva se vam za izčrpne odgovore.

4 SPREMINJANJE ŽENSKIH PRIČESK V 20. STOLETJU

Na osnovi razpoložljivih slikovnih virov ugotavlja, da so bile pričeske do osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja dokaj enotne za posamezno obdobje, v zadnjih desetletjih pa je vedno težje ugotoviti prevladujočo obliko pričesk.

ŽENSKE PRIČESKE V OBDOBJU 1901–1920

Učiteljica Angela Janša okoli 1905, Srednje Jarše (šolski arhiv)

Sestre opernega pevca Antona Šublja z Rodice leta 1907 (šolski arhiv)

Ugotavlja, da so imele slovenske ženske na začetku 20. stoletja dolge lase, ki so bile spete visoko na glavi. Spletene kite so si ovijale v krogu in jih pripenjale na lasišče. Vmes so si dekleta vpletala trakove, kar je vidno tudi na eni od zgornjih slik. Ta zahtevna pričeska (razčesavanje dolgih las in spletnje kit je bilo zamudno) se je obdržala več dni, tako da so se česale le enkrat do dvakrat na teden⁹.

ŽENSKE PRIČESKE V OBDOBJU 1921–1940

Ilustrirani Slovenec konec septembra 1928 piše: »Moderne frizure niso več tako moške. Na fanta ostrižena ženska že ni več povsem moderna. Ženska glava je zdaj že bolj ženska. Zato so frizure mehkejšje, lasje daljši in nakodrani po vsej glavi ali le ob sencih in na temenu. Ženskam z nizkim čelom je priporočati tako imenovani »frufu«.¹⁰

⁹ Ustni vir: Jožefa Vrtačnik, marec 2013.

¹⁰ Ilustrirani Slovenec, Naš modni kotiček, 30. 9. 1928, stran 320.

Vir: Ilustrirani Slovenec, Naš modni kotiček, 30. 9. 1928, stran 320.

Revije objavljajo krajše ženske pričeske, ki so rahlo nakodrane. Glede na zgornji citat ugotavlja, da so se ženske, ki so sledile modi, že pred letom 1928 strigle »na fanta«, potem pa to ni bilo več moderno, pač pa so bili moderni nekoliko daljši, nakodrani lasje. Uveljavljati se je začel tudi »frufu«, ki pa so ga priporočali le ženskam, ki so imele nizko čelo. Ženske pričeske so nakodrane po celi glavi ali le ob sencih in na temenu.

Vir: Žena in dom, november 1933, številka 11, str. 417 – 421.

ŽENSKE PRIČESKE V OBDOBJU 1941–1960

Vir: Moda, 1946, številka 2, str. 27 (4)

Vir: Maneken, 1957, številka 3, str. 15, Maneken, 1957, številka 8 – 9, str. 3 – 4.

Ugotavlja, da so si ženske v tem obdobju večinoma kodrale lase. Nekoliko daljši lasje so spuščeni in rahlo nakodrani. Poleg tega so ženske nosile tudi praktične, kratke fantovske frizure. Prevladujejo pa pričeske do ramen z rahlo nakodranimi lasmi.

ŽENSKÉ PRIČESKE V OBDOBJU 1961–1980

Maneken, junij 1962, stran 25, Maneken, 1964, številka 12, Privlačne tudi doma, brez strani, Maneken, junij 1967, str. 24 in 26.

V tem obdobju opažava, da so bile moderne ženske bubi frizure. To so ženske pričeske, pri katerih so lasje zadaj postržene kratko, vrh glave pa so daljši in natupirani, tako da dobijo večji volumen. Poleg tega so ženske nosile tudi srednje dolge paževske frizure s frufrujem ter dolge, rahlo valovite, a močno natupirane pričeske. Ugotavlja, da je značilnost tega obdobja, da so pričeske večinoma večjega volumna, ker so na temenu močno natupirane.

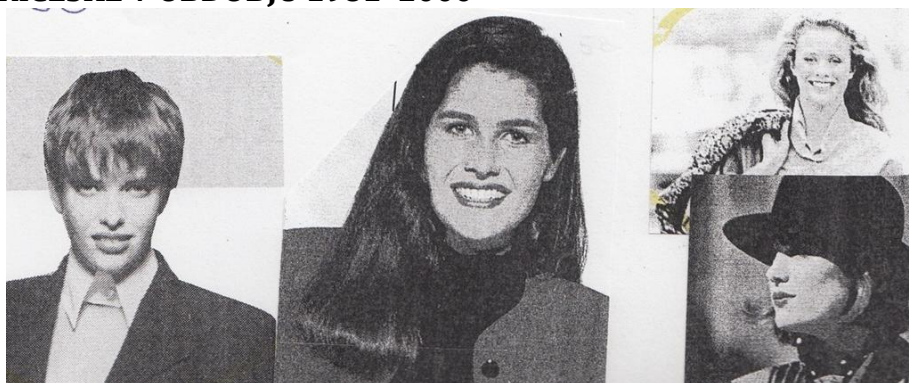
Maneken, september 1969, str. 23, Maneken, oktober, 1969, str. 22, Elle Ona, 18. 4. 1969, str. 25.

Elle Ona 1971, številka 60, str. 25, Elle Ona 1970, številka 18, str. 56, Elle Ona 1970, številka 24, str. 20, 21, Elle Ona 1970, številka 23, str. 44.

V osemdesetih letih se v večji meri uveljavljajo pričeske, pri katerih so lasje striženi po celi glavi, spodaj pa so daljši. Še vedno so moderne rahlo nakodrane pričeske z večjim volumnom, ki so jih frizerke dosegle s trajno ondulacijo, s fenanjem in krtačo.

ŽENSKE PRIČESKE V OBDOBJU 1981–2000

Naša žena, 1990, številka 4, april, stran 62, Naša žena, 1990, september, stran 73, Naša žena, 1990, januar, številka 1, str. 68.

Ženske pričeske so se spremenile tako, da so izgubile volumen, saj tupiranje ni več v modi. Lasje prosto padajo, kratki, srednje dolgi ali dolgi, obliko pričeski daje način striženja. Zaradi drugačne mode trajna ondulacija ni več potrebna.

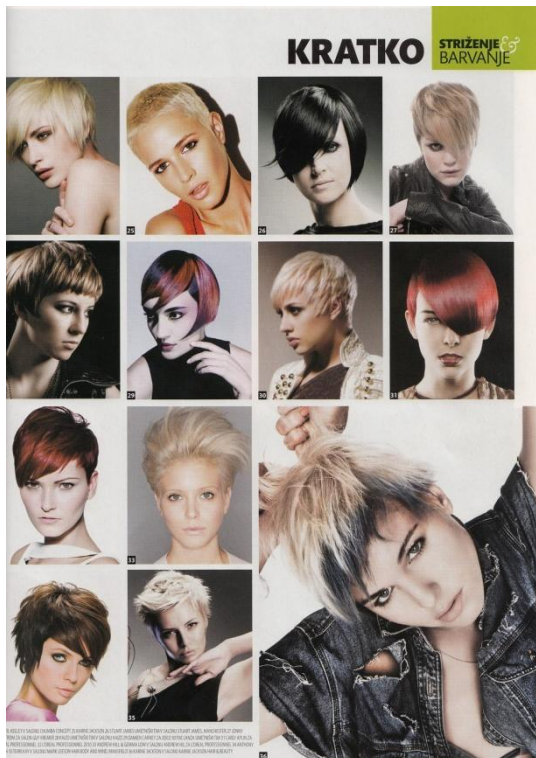
Blond pramena (Moji lasje, št. 13, okt.-dec. 2012, str. 75)

ŽENSKÉ PRIČESKE V OBDOBJU 2001–2013

V zadnjem obdobju je moda ženskih pričesk zelo raznolika. Za vsako dolžino las je značilnih več vrst pričesk. Pri vseh dolžinah las je pogosto asimetrično striženje.

Salon, številka 176, november 2012, str. 47, 20 in 12.

Kratko striženje, revija Moji lasje, št. 13, oktober – december 2012, str. 79.

Srednje dolge pričeske, revija Moji lasje, št. 13, oktober–december 2012, str. 79.

Posebno do izraza asimetrično striženje pride pri kratkih pričeskah. Za srednje dolge pričeske je značilna paž frizura s frufrujem. Frufru je edini element pričeske, ki se pojavlja v vseh obdobjih 20. stoletja, posebno moden pa je spet postal v zadnjem sezonskem obdobju. Pri paževskih pričeskah so lasje spredaj daljši kot zadaj. Večinoma prevladujejo ravne pričeske.

Frizer, profesionalna frizerska revija, 30, št. 12, junij 2012, str. 12 in str. 42.

Dolge pričeske so prav tako raznolike. Lahko so ravne ali nakodrane v dolgih valovih. Dolge pričeske imajo večinoma prečo po sredini glave ali pa imajo frufru.

5 PREVERJANJE HIPOTEZ IN UGOTOVITVE

Hipoteza 1: Predvidevali sva, da so ženske imele v preteklosti dolge pričeske, nato pa kratke. Trenutna moda je zelo raznolika.

Ugotovitev 1: Hipoteza se je potrdila. Ugotovile sva tudi glavne spremembe pričesk v 20. stoletju.

- Glede na slikovne vire ugotavlja, da so ženske v začetku 20. stoletja nosile dolge lase, spete v kito, ki so jo zvile na temenu in jo pripele. Mlajše ženske so v kite vpletale trakove. Ženske revije so hitreje sledile evropsko-ameriški modi, za posnemanje mode pa so naše ženske potrebovale več časa. V obdobju pred drugo svetovno vojno so naprednejše ženske že nosile krajše frizure, ki so bile nakodrane po vsej glavi ali samo ob sencih. Uveljavljati se je začel tudi »frufu«, ki so ga sprva priporočali le ženskam, ki so imele nizko čelo.
- Po drugi svetovni vojni so imele ženske večinoma srednje dolge rahlo nakodrane pričeske. Pojavljajo se tudi nekoliko daljše pričeske s spuščenimi in rahlo nakodranimi lasmi. Poleg tega so nekatere ženske nosile kratke fantovske frizure. Prevladovala pa so pričeske do ramen z rahlo nakodranimi lasmi.
- V šestdesetih so bile moderne ženske bubi frizure. To so ženske kratke pričeske, pri katerih so bili lasje zadaj postriženi po fantovsko (kratko), lasje na vrhu glave pa so bili daljši in natupirani, tako da je pričeska dobila večji volumen. Poleg tega so ženske nosile ravne paževske frizure s frufujem ter dolge, rahlo valovite, a močno natupirane frizure.
- V osemdesetih letih se v večji meri uveljavljajo pričeske, pri katerih so lasje striženi po celi glavi, spodaj in so spodaj daljši ali pa so enakomerni dolgi s frufujem ali prečo. Še vedno so moderne rahlo skodrane pričeske z večjim volumnom, ki so jih frizerke ustvarile s trajno ondulacijo in fenanjem ter s krtačo za lase, kot je vidno na sliki spodaj.

Fen frizura iz 1976: lasje so najprej skodrani s hladno trajno ondulacijo, nato pa posušeni s fenom in krtačo. Pričeska dobi velik volumen. (Vir: Vlada Marcon, *Moda s pletilko, kvačko in iglo*, 1976, str. 89).

- V devetdesetih letih so ženske pričeske izgubile volumen. Lasje prosto padajo, če so ravni ali dolgi, obliko pričeski daje način striženja. Barvanje je vedno bolj popularno, trajna ondulacija pa se opušča.
- V zadnjem obdobju je pomemben osebni pristop k oblikovanju pričeske. Pričesko je potrebno znati nositi. Za ženske je pomembno barvanje las, za kodranje se uporablja samo še kodralnik, za ravnanje pa likalnik. Za vse dolžine las je značilno asimetrično striženje las. Za srednje dolge pričeske je značilna ravna paževska frizura. Dolge pričeske so lahko ravne ali pa z dolgimi valovitimi kodri. Frufru je moderen pri vseh dolžinah las.

Hipoteza 2: Sprva so uporabljali kovinske navijalke za kodranje las, danes pa uporabljajo kodralnike. Frizerke uporabljajo šampone, utrjevalce za lase, lak za lase, balzam za lase, barve in želeje. Tako je bilo že v preteklosti, izboljšuje se samo kvaliteta teh preparatov.

Ugotovitev 2: Hipoteza se je potrdila.

- V prvi polovici 20. stoletja so frizerke kodrale lase s tako imenovano »železno trajno« ondulacijo. Vlažne lase so navile na kovinske navijalke, ki so bile povezane z električnimi žicami in so lase grele. Dostikrat je pri tem prišlo do opeklin, ali pa je lase celo prežgalo (in je cel koder odpadel¹¹).
- V osemdesetih letih se je namesto železne trajne ondulacije uveljavila hladna trajna ondulacija, ki se je naredila s kemičnimi preparati.
- V devetdesetih letih se je trajna ondulacija pričela opuščati, večinoma zaradi uveljavljanja barvanja las.
- Frizerski preparati ostajajo še danes v enaki funkciji, kot pred desetletji, izboljšuje pa se njihova kvaliteta, ki je do lasišča in kože vedno bolj prijazna.
- Kodranje las je danes hitrejša in lažja s kodralniki, ravnanje las pa z likalniki.

6 ZAKLJUČEK

Raziskovalna naloga nama je dala dober vpogled v zgodovino ženskih pričesk in friziranja v 20. stoletju. Naučili sva se, da se moda ves čas spreminja, vendar na tak način, da se ponavlja. Vedno bolj se uveljavlja osebni pristop k friziranju, kar pomeni, da se išče pričeske, ki ustrezajo osebi glede na obliko obraza in glede na njen značaj oziroma stil.

Raziskavo bi lahko nadaljevali še na veliko načinov. Najin vir ugotavljanja pričesk v 20. stoletju na našem ozemlju so bile ženske revije. Če pa bi imele več časa, bi lahko ugotavljale spreminjanje frizur z anketiranjem starejših žensk in z zbiranjem njihovih starih fotografij. Prav tako bi se dalo poiskati še več starih revij in še podrobneje prikazati značilnosti frizur v posameznih obdobjih 20. stoletja.

¹¹ Vir: Jožefa Vrtačnik, marec 2013.

7 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Elke Bolz: Pričeske za vse tipe žensk, Ljubljana, DZS, 1994.
- Evgen Gec: Skrivnost lepote, Koper, samozaložba, 2006.
- Romana Marolt: Zgodbe, ki jih skozi čas pišejo lasje, 4. del, Včeraj – danes – jutri, Salon, november 2012, str. 50-52.
- Robert Vetica: Good to great hair, USA, Fair Winds Press, Beverly, MA, 2009.
- Slovenski etnološki leksikon, uredil Angelos Baš, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004, str. 209, 472, 473, 636.
- <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-razcveta-frizerstva,-novih-znanstvenih-odkritij-in-dru%C5%BEbenih-sprememb-1900-%E2%80%93-1920>, 16. 2. 2013.
- <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#19-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-neoklasicizma,-bidermajerja,-romantike-in-realizma-1780-1880>, 16. 2. 2013.
- <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-%E2%80%93-%C4%8Das-razcveta-frizerstva,-novih-znanstvenih-odkritij-in-dru%C5%BEbenih-sprememb-1900-%E2%80%93-1920>, 16. 2. 2013.
- <http://www.frizerska.si/index.php/frizerstvo-skozi-cas#20-stoletje-1920-%E2%80%93-1930>, 16. 2. 2013.

SLIKOVNI VIRI - PO ČASOVNEM ZAPOREDJU

- Ilustrirani Slovenec, Naš modni kotiček, 30. 9. 1928, stran 320.
- Žena in dom, ilustrirana revija za slov. ženo, Ljubljana, nov. 1933, št. 11, str. 417–421.
- Moda, Založništvo AFŽ, Ljubljana, 1946, številka 2, str. 27 (4).
- Maneken, mesečnik, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, 1957, številka 3, str. 15.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, 1957, številka 8 – 9, str. 3 – 4.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, junij 1962, stran 25.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, 1964, številka 12, brez str.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, junij 1967, str. 24 in 26.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, september 1969, str. 23.
- Maneken, Center za sodobno oblačenje, Ljubljana, oktober, 1969, str. 22.
- Elle Ona, polmesečnik, Mladinska knjiga, Ljubljana, 18. 4. 1969, str. 25.
- Elle Ona, polmesečnik, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1970, številka 18, str. 56.
- Elle Ona, polmesečnik, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1970, številka 23, str. 44.
- Elle Ona, polmesečnik, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1970, številka 24, str. 20, 21.
- Elle Ona, polmesečnik, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1971, številka 60, str. 25.
- Vladimira Marcon: Moda s pletilko, kvačko in iglo, Ljubljana, Prešernova družba, 1976.
- Naša žena, prva slovenska ženska in družinska revija, Ljubljana, 1990, jan., št. 1, str. 68.
- Naša žena, prva slovenska ženska in družinska revija, Ljubljana, 1990, št. 4, apr., str. 62.
- Naša žena, prva slovenska ženska in družinska revija, Ljubljana, 1990, sept., str. 73.
- Frizer, profesionalna frizerska revija, 30, št. 12, izdaja Pravi raj d.o.o., Blatna Brezovica 37, Vrhnika, izhaja štirikrat letno, junij 2012.
- Moji Lasje, revija za pričesko s stilom, številka 13, oktober–december 2012, po licenci Immediate Media Co., Videostop Color Media d.o.o., Trg revolucije 2, Maribor, oktober 2012.
- Salon, revija za frizerje in kozmetike, številka 176, november 2012, podjetje Nolas d.o.o., Tomšičeva 16, Kranj, uredništvo Revija Salon, Komanova 35, Ljubljana, november 2012.

- - <http://www.frizure.si/kratke-frizure-hit-tega-leta/>, november 2012.
- - <http://www.frizure.si/dolge-frizure/>, november 2012.
- - <http://www.frizure.si/zenske-svecane-frizure/>, november 2012.
- - <http://www.frizure.si/moderne-frizure-za-zenske/>, november 2012.
- Moji Lasje, revija za pričesko s stilom, številka 15, marec–april 2013, po licenci Immediate Media Co., Videostop Color Media d.o.o., Trg revolucije 2, Maribor, marec 2013.

USTNI VIRI

- Frizer MATEVŽ MAJCEN, Frizerski studio Snip Snap, PC Breza, Breznikova 15, Domžale.
- Frizerka JANJA LAČNIK IGRIŠEVIČ, Frizerski studio Čopek, Mestni trg 1 (Vele), Domžale.
- Frizerka SANDRA, Frizerski studio Simple, Mercator center, Domžale.
- Frizerka LIDIJA ŠAJT, Frizerski studio Lili, Ljubljanska cesta 76, Domžale.
- Frizerka VIDA, Frizerski studio 9, Mengeš.
- Jožefa Vrtačnik, roj. 1931, Šinkov Turn, marec 2013.